

POLITIKE IDENTITET V DRŽAVOTVORNEM MOMENTU

POVZETEK

Izhodišče teksta "Politike identitet v državotvornem momentu" je hipoteza o nepomirljivih odnosih med različnimi ravnmi družbene prisotnosti, med razlikami v politični oziroma pravni ter kulturni prisotnosti. Skupine, na katerih se vprašanja o družbeni vključenosti ali izključenosti pogosto zaustavijo, so tudi ženske, gejevska in lezbična populacija, starejši, hendikepirani idr.; njihova pozicija je še posebej diskutabilna v postsocializmu, v obdobju tako imenovane družbene tranzicije, saj se ob njenem trajanju kriteriji državlanske prisotnosti/odsotnosti šele vzpostavljajo. Avtorica se v tekstu podrobneje spušča v tematizacijo gejevske in lezbične populacije.

Ob omenjeni temi ne moremo spregledati teoretsko-akcijskih iztočnic politik identitet, strategij novih družbenih gibanj, saj so se omenjene skupine z njimi vzpostavile kot merodajni politični akterji. Osrednji princip politike identitet je (spolna, seksualna, socialna, kulturna) identiteta kot temelj za radikalno politiko. Nova družbena gibanja so izzvala politizacijo kategorij spola, seksualnosti, rase, etnične pripadnosti, socialnih odnosov, življenjskih stilov in kultur, vsebin, ki so prej sodile na področje nepolitichnosti in zasebnosti. To je odprlo vpogled v mnoge oblike dominacije in izključevanja, v rasizem, seksizem, homofobijo.

Podoba tranzicijskega obdobja se kaže tudi skozi načine, po katerih so identitete, ki so jih promovirala nova družbena gibanja, vključene ali izključene iz družbenega prostora. Že se poudarke novih družbenih gibanj v devetdesetih, v obdobju državotvornega strukturiranja, opuščajo, če identitete, osredinjene okrog spola, seksualnosti, idr., znova padajo v področje zasebne, posebne in ne širše družbene, politične relevantnosti, lahko postavimo naslednjo hipotezo, drugo izhodišče razprave: prisotnost v javnem prostoru še ne predpostavlja tudi prisotnosti, ki bi vsebovala realno politično moč.

Ključne besede: identiteta, homoseksualne manjšine, družbena tranzicija, zasebnost, javnost

Razmerij v družbi ne uravnavajo filozofski koncepti, temveč prepis le-teh v odnose moči. Razsvetljenski ideali enakosti in svobode so v konkretnih družbenih ureditvah vedno prilagojeni konkretnim političnim in ekonomskim oblastem ter socialni strukturi, ki jo oblast promovira. Vendar pa so nesorazmerja med razsvetljenskim idealizmom in materialnim zapisom tega v določeni družbi, med skupinami, ki so v družbenem prostoru zastopane z višjo ali nižjo participativno močjo, v moderni zahodni civilizaciji gotovo vzrok in razlog za nenehne spremembe. Te se kažejo tudi v načinu spreminjanja pravnega diskurza, pravnih zagotovil, ki zadevajo zgodovinsko različne populacije.

Strukturo množične družbe, enega od izhodov modernih družbenih procesov, je ob nadaljnjem razgrajevanju teme pričujočega besedila pomembno omeniti vsaj v tistem segmentu, ki ga zaseda individuum. Ta je glede na moderne družbene procese že oddaljen od preteklih, tradicionalnih socialnih pripadnosti ali združevanj, obenem pa je znotraj množične kulture zelo dovzeten za komercialne in politične angažmaje, ki jih prek javnih občil ali drugih ideoloških agensov države ponujajo distancirane korporativne elite. Pomasovljenje družbe ter tipiziranje oziroma standardiziranje individualnosti tako hkrati ustvarja tesno identifikacijo mikrokozmosa in makrokozmosa.

Frankfurtska šola kritične teorije je v značilnostih množične družbe prepoznala povečanje možnosti za politično manipulacijo z množicami, pa tudi posledice, ki jih ima za modernistični obrat k radikalnemu in revolucionarnemu individualizmu dostopnost komercialnih oblik množične kulture. Kulturna industrija (Adorno/Horkheimer, 1993) je filter, skozi katerega se preceja vsa družba; individuum je toleriran, le dokler njegova popolna identifikacija z "občostjo" ni vprašljiva. V industrijski družbi ni prostora za posameznika oziroma je individuum samo iluzija, ki jo povsem napolnjujejo in obvladujejo "nadomestne identitete", dandanes pa potrošniško naravnani življenjski stili. Po drugi strani pa je v množični družbi razredni konflikt nevtraliziran z vzpostavitevijo takšnega socialnega miru, ki ne razrešuje političnih neenakosti v možnostih za odločanje, marveč potencialno subverzivne razrede prešije v družbo z njihovo identifikacijsko ter potrošniško vključitvijo.

V pričujočem tekstu skušamo razgrniti nepomirljive odnose med različnimi ravnmi družbene prisotnosti, med razlikami v politični oziroma pravni ter kulturni prisotnosti. Primer skupnosti, pri katerem se vprašanja o družbeni vključenosti ali

izključenosti v sodobnem trenutku pogosto zaustavijo, je homoseksualna populacija, primer obdobja pa postsocializem, tako imenovana družba v prehodu, saj v tej družbi kriteriji državljanske prisotnosti/odsotnosti šele nastajajo.

POLITIKE IDENTITET

Če tematiziramo položaj homoseksualne populacije in če se navezujemo na družbeno dogajanje v polpretekli zgodovini, ne moremo spregledati teoretsko-akcijskih izhodišč tako imenovanih politik identitet, strategij novih družbenih gibanj, saj so se gejevska in lezbična gibanja z njimi vzpostavila kot pomembni in merodajni politični akterji. Dovolimo si, preden se lotimo podrobnejše obdelave le-teh, kratek in shematiziran zgodovinski ekskurz, ki nam bo omogočil razumevanje razvitja in nastanka.

V drugi polovici 20. stoletja je poudarjeno stopnjevanje seksualizacije razvitih kapitalističnih družb - na vseh strukturnih nivojih, od vsakodnevnih interakcij in odnosov do daljnosežnega tržnega planiranja ter oblikovanja državnih politik - spodkopalo mnoge kriterije restriktivnega moralnega nadzora viktorijanstva. Pravna reforma v petdesetih in šestdesetih letih (npr. zakoni o družinskem planiranju, abortusu, ločitvi zakonske zveze, dekriminalizaciji prostitucije, homoseksualnosti idr.) se je neposredno dotikala tudi seksualnosti, pomembna pa je tudi zaradi splošnih sprememb v moralni klimi.

Čeprav je seksualnost tema, s katero so se različne družbe, kulture in civilizacije vedno ukvarjale, pa ta pozornost še nikdar ni bila tako eksplicitna, tako precizno formulirana, še nikdar ni bilo toliko razprav o njej. Seksualizacija družbe se je v drugi polovici 20. stoletja kazala v sprostitvi civilnih, političnih in socialnih pravic različnih seksualnih manjšin in trženju seksualnega imaginarija in se torej izražala ne le kot razumevanje seksualnosti kot zasebnega bega iz "odtujenega" javnega materialnega sveta, temveč kot institucionalizacija in inkorporacija seksualnosti v javnem prostoru: v materialni konstrukciji seksualnosti znotraj potrošniške civilizacije. Moralni standardi *krščanske civilizacije* so bili za povojne države blaginje povsem nevzdržni: poudarek na širokem zaposlovanju in hkrati prosti porabi je ošibil klasične družinske vezi in hkrati uveljavil večjo socialno in tudi teritorialno svobodo.

Statusne pripadnosti torej niso več določale tradicionalne identitete, temveč trg oziroma poraba: na podlagi tega so nastale ločene skupnosti. Ločile so se glede na potrošnjo dobrin, ki so jih prikazovale v svojem specializiranem, ločenem življenjskem stilu. Nastanek specializiranih življenjskih stilov - v tem primeru tudi seksualnih - je torej nepogrešljiv element potrošniškega kapitalizma. Seksualne manjšine so postale razločljive in formalne. Seksualnost je postala medij, skozi katerega ljudje definirajo svojo osebnost, zavest in identiteto (Evans, 1993).

Prepoznanje vloge posameznika kot potrošnika, osebe, ki svojo pripadnost potrjuje s specializirano porabo, ki sprejema trg kot prioriteto referenco, na podlagi katere ocenjuje kvaliteto svoje udeležbe v javnem prostoru, je seveda radikalno predstavilo teoretski zorni kot, v okviru katerega lahko ugotavljamo vzroke za nastanek novih oblik družbenih konfliktnosti, spolnih, seksualnih, etničnih, rasnih, mladinskih idr. revoltov v petdesetih in šestdesetih letih. Tako lahko nastanek različnih mladinskih ali seksualnih kultur, etničnih in rasnih gibanj oziroma razširjenost v javnem prostoru razumemo ob upoštevanju poglobljenih in zbirokratiziranih družbenih razmerij, preformulacije liberalne demokratične ideologije in novih kulturnih oblik, ki so v povojnem obdobju povezane z ekspanzijo javnih občil. "Ta občila so omogočila novo množično kulturo, ki je zelo zamajala tradicionalne identitete. Tudi tu so učinki dvoumni, saj so v kulturi, ki se opira na medije, navzoči ne le nedvomni učinki masifikacije in uniformizacije, ampak tudi mogočni elementi, ki spodkopavajo enakost. ... Vedno večje skupine, ki se štejejo zaradi svoje potrošniške zmožnosti za enake, zavračajo dejanske neenakosti, ki še obstajajo. Ta 'demokratična potrošniška kultura' je nedvomno spodbudila nastanek novih bojev, ki so imeli pomembno vlogo pri zavračanju starih oblik podreditve" (Laclau/Mouffe, 1987: 134).

Politike identitet (Smith, 1994; Epstein, 1990) so akcijska podlaga novih družbenih gibanj, ki so se - z opozarjanjem na družbeno konfliktnost v sodobnosti, nove oblike podreditve in izločanja v moderni družbi ter možnost bojev proti njim, z zahtevami po sprostitvi partikularnih (spolnih, seksualnih, rasnih) identitet - izpostavili kot novi subjekti družbenega dogajanja in družbenih sprememb. Termin nova družbena gibanja pokriva širok spekter gibanj, ki so nastala v šestdesetih in sedemdesetih letih tega stoletja, gibanj, ki se bojujejo proti diskriminaciji žensk, črncev, gejev, lezbijk ali tistih, ki se organizirajo okrog

ekoloških, mirovniških, demilitarizacijskih in drugih tem. Po razrednem boju v industrijskem kapitalizmu, predvsem v 19. in deloma v 20. stoletju, in nevtralizaciji ali minimalizaciji družbenih konfliktov v *državi blaginji* po II. svetovni vojni so nova družbena gibanja prinesla novo zaostritev odnosov med državo in družbo, saj so z artikulirano držo in kritiko suvereno zahtevala razširitev demokratičnih procesov na celo vrsto družbenih razmerij.

Osrednji princip politike identitet je identiteta kot temelj za radikalno politiko. Identiteta je tista, okrog katere je možno organiziranje, prav tako je identiteta osrednji poudarek pri političnem delu. Nova družbena gibanja so prek politik identitet sprovcirala politizacijo pred tem povsem nepolitičnih vsebin: spola, seksualnosti, rase ali etnične pripadnosti, socialnih odnosov, življenjskih stilov in kulture, vsebin, ki naj bi sodile v zasebnost, zaradi česar se tudi utemeljuje manko pravic. Socialno življenje gejev in lezbijk je razumljeno kot del zasebnega/posebnega življenja, zato naj ne bi za seboj potegnilo tudi nikakršnih pravic, ki regulirajo prostor *občega* v družbi. Nova družbena gibanja vidijo v teh vsebinah, ki pa vendarle neposredno opredeljujejo subjektivno izkušnjo in vsakdanje življenje, osnovne točke političnega aktivizma.

Politizacija omenjenih tem prav tako odpira vpogled v mnoge oblike dominacije in izključevanja, v rasizem, seksizem, homofobijo. Po drugi strani pa je poudarek na politikah identitet sprožil nastanek gibanj, ki lahko na različnih ravneh artikulirano nastopajo oziroma to tematiko oblikujejo.

Nova družbena gibanja v političnem prostoru Slovenije so nastala v osemdesetih letih, v obdobju, ko se je v nekdanji Jugoslaviji delno sprostil nadzor nad socialnimi in političnimi dogajanjem, ko se je zgodila progresivna dezintegracija očesa oblasti (Gržiniæ, 1997). V tem obdobju je znotraj tako imenovanega *alternativnega gibanja* nastalo več organizacij¹, ki so se s tematiko homoseksualnosti ukvarjale predvsem na ravni medijskega, socializacijskega ali kulturniškega aktivizma, manj pa z neposredno politično angažiranostjo. Gejevski in lezbični aktivizem je še posebej apolitičen in tudi depolitiziran vstopil v devetdeseta leta, v čas, ko so sorodne skupine na Zahodu aktivno vstopile v politične arene ali vsaj zastavile svoje napore v smeri političnega boja. Razloge za tovrstni zamik je gotovo potrebno najprej poiskati v časovni razliki pri organiziranju

gejevskih in lezbičnih organizacij² in v dejstvu, da so se gejevske in lezbične organizacije v Sloveniji morale sprva spopasti s povsem začetnimi infrastrukturnimi težavami.

Del razlogov za depolitiziranost gejevskih in lezbičnih organizacij pa lahko najdemo tudi v splošni anti-politični naravnosti novih družbenih gibanj v Sloveniji oziroma v njihovem striktnem delovanju v smeri vzpostavljanja civilne družbe, v poskusih heterogeniziranja družbe s prispevanjem sociokulturnih vsebin, novih za tedanji javni prostor. V tem smislu so jih devetdeseta, v tem prostoru *tranzicijska* leta, našla povsem nepripravljena; premeščanje vsebin javnega in zasebnega - kot ena od značilnosti procesov *družbenega, ekonomskega in političnega preoblikovanja* - se je pokazalo tudi kot ponovno znižanje statusa homoseksualne orientacije v obdobje pred intervencijo novih družbenih gibanj ter politik identitet, torej na raven vrednotenja homoseksualnosti kot izključno zasebne in osebne afinitete, ki nima povezave s širšimi dogajanjmi v družbi, ki se dogajanj v družbi ne tiče, je od družbe - javnosti, političnega urejanja - distancirana in s katero družba nima nobenega opravka. Kaže, da v takšno realnost verjame velik del populacije³, tudi homoseksualne. če je ideologija nekaj, kar zagrabijo posameznike ali posameznice na ravni njihove identitete, če lahko skladno s tem ugotovimo, zakaj je med nasprotniki/cami emancipatornih idej tudi del tistih populacij, ki jih marginaliziran ali diskriminacijski položaj v družbi neposredno zadeva, nam v zvezi z nadaljnjimi prizadevanji za artikulacijo zavestne gejevske ali lezbične identitete kot političnega stanja in za uspeh le-teh v aktualni politični situaciji, ne ostane veliko optimizma.

DRŽAVOTVORNI PREHODI - KAM?

Prisotnost v javnem prostoru torej ne zagotavlja tudi realne politične moči, ko je različnim civilnim kategorijam odvzet politični naboj in podeljeno izključno mesto v svetu razvedrila, prostega časa, skratka, zasebnosti. Hkrati pa se identitetne opore, ki od šestdesetih let naprej dobivajo relevanten političen pomen, v devetdesetih - tudi v Sloveniji - polagajo v horizont "osebnih okoliščin". Ilustracija so ženske, geji, lezbijke, stari, revni, proletariat, brezposelni, tujci⁴, *drugačni*, skratka, vsi Neslovenci, kolikor so "Slovenci s kriteriji" tukajšnja oblikujoča se univerzalnost⁵. Zanemarjanje pozicij politik identitet, feminističnih, gejevskih, lezbičnih, etničnih idr. ugovorov je torej povezano z vprašanjem, kakšno je razumevanje demokracije in

politike v postsocializmu (Jalušič, 1996). "Demokracijski koncept je po eni strani očitno postal nekakšno splošno vezivo postsocialističnih družb. Po drugi strani ta splošna sprejemljivost izdaja, da je koncept tako splošen, da je v njem težko politično artikulirati "posebne interese", sicer bi bil večinsko zavržen oziroma večinsko ne bi bil sprejemljiv. ... Dejstvo je, da koncept demokracije, ki je kot splošno sprejemljiva vsakdanja predstava prevladal na vzhodu, svoje legitimacije gotovo ne dobiva iz kakšnega koncepta enakosti žensk, temveč prej iz vrednot svobode, ki je dojeta predvsem kot negativna svoboda...Vrednote postsocialistične elite so tako avtomatično v konfliktu z eventualnimi feminističnimi zahtevami po politični enakosti, medtem ko se načeloma skladajo z zavzemanji za svobodo razlik in njihovo ohranjanje ter reprodukcijo" (Jalušič, 1996: 63-64).

Skladna s tem je tudi konkretna pozicija *partikularnih* identitet v neke vrste pat poziciji, saj zahteve, ki jih sprožajo referenčna gibanja, ne najdejo niti podporne javnosti⁶ niti institucionalnega kritja. "Aktualno obravnavanje istospolne usmerjenosti se v Sloveniji zapira v krog, kjer politika brani diskriminacijo z argumenti stroke (npr. s pravno opredeljenim ciljem poroke - prokreacije), ta pa se v končni konsekvenci sklicuje na javno mnenje, kot da javno mnenje ni odvisno ne od stroke ne od politike. Sklicevanje na javno mnenje bi potemtakem lahko opravičilo vsakršno diskriminacijo glede na katerokoli "osebno okoliščino", če bi le skonstruirali vzorec večine, ki bi diskriminacijo podprl. S tega vidika akcija Sveta Evrope z geslom "Vsi drugačni, vsi enakopravni" ni ravno prepričljiva, saj so jo vodile državne, vladne institucije, kar izgleda kot tista igra, ko tat kriči: "Ujemite tatu!" Prav instance politične oblasti bi krog najlažje presevale. Pri vsem tem sicer simptomatično dejstvo, da je akcija pozabila na diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti, niti ni bistveno" (Mencin Čeplak, 1996: 212).

Podoba obdobja tranzicije se torej kaže tudi z načini, po katerih so depolitizirane identitete - v tem kontekstu identitete, oblikovane okrog spola ali seksualnosti, torej tiste, ki so jih kot politično relevantne vzpostavila nova družbena gibanja - vključene ali izključene iz družbenega prostora. Kvaliteto vključevanja ali izključevanja homoseksualne populacije lahko torej spremljamo vsaj na dveh oseh: skozi javno mnenje in skozi način, kako državni aparat z zakonodajo, ustavo ali podpornimi dejavnostmi posega na področje istospolne populacije. Kljub temu da oba kriterija, javno mnenje in državna regulativa kažeta

precej diskriminacijsko realnost, s katero se gejevska in lezbična populacija srečuje v vsakodnevnem življenju, pa je možno misliti in opozarjati, kako tovrstno diskriminacijo ali marginalizacijo preseči.

Položaja homoseksualne populacije ne moremo obravnavati v kontekstu manjšinske skupine, saj ne moremo zaobjeti njene številnosti v celotnem korpusu določene populacije. Bolj lahko govorimo o skupini v diaspori. Zato protidiskriminacijskih poskusov ni mogoče usmeriti v določeno ciljno skupino, ampak v poskus dekonstrukcije osnovnih kategorij, s katerimi družba oziroma država definira socialna razmerja, v poskus rekonstrukcije interpretacijskega horizonta. Primer je družinska zakonodaja ali ureditev zakonske zveze in pravic, ki izhajajo iz nje. Vztraja namreč pri nuklearni družini oziroma raznospolni zvezi.

Naslednja možnost, znotraj katere je mogoče misliti *inkluzivno družbo*, vključitev *partikularnih identitet* v družbo na podlagi enakosti le-teh, je *koncept razširjenega državljanstva*. "Koncept državljanstva oziroma njegova reaktualizacija postaja v devetdesetih analitski instrument za razumevanje položaja izključenosti, robnosti, socialne nepolnosti" družbenih skupin, ki so "nosilke kake znakovne dimenzije, ki jim otežuje ali preprečuje dostop ali umestitev v polno participacijo" (Rener, 1996: 127-129). Republika Slovenija je v intenzivnem procesu socialnega in ekonomskega preoblikovanja, prav tako se je delna politična sprememba že zgodila z denimo uveljavitvijo parlamentarne demokracije ali postavitvijo državljanskih odnosov. Vendar pa obstoječa politična infrastruktura, recimo, uveljavljeni pojem državljanstva oziroma pravice, ki iz njega izhajajo, podaljšujejo neenako distribucijo socialnih dobrin in s tem omogočajo izključevanje različnih družbenih skupin.

Ena takšnih skupin je gejevska in lezbična populacija, ki ostaja neoskrbovana predvsem s socialnimi pravicami, preko tega pa se srečuje z motnjami pri polnem sodelovanju v ostalem fondu civilnih pravic. V razvoju demokratične misli je namreč pojem enakosti tesno povezan s polnim članstvom v skupnosti, državljanstvom, ki je konsistentno z enakostjo na različnih ravneh v družbi. Na podlagi tega lahko ugotavljamo skladnost civilnih, političnih in socialnih pravic ter razbiramo stopnje enakosti, enakopravne udeležnosti (Evans, 1993: 1993). Razširitev pravic na ženske, etnične, religiozne in seksualne manjšine - reševanje diskriminacijskega položaja z uvajanjem kriterijev identitetnih politik v diskurz o državljanstvu - bi se torej skladala z nadalje-

vanjem demokratičnega reformizma, katerega nastavki znotraj politične kulture v tukajšnjem prostoru sicer obstajajo, niso pa v celoti realizirani v institucionalni strukturi države.

Politike identitet bi torej lahko razumeli kot osnovo za utemeljevanje razširjenega koncepta državljanstva, saj dopolnjujejo pravni univerzalizem z opozarjanjem na zakonski manko pri družbenih skupinah, ki se koncentrirajo in identificirajo okrog partikularne kategorije. Vidnost partikularnih identitet, neenakost, ki jo lahko prepoznamo ob upoštevanju le-teh, bi prav tako pokazala, česa pravni univerzalizem ne zmore pokrivati, kje je mogoče zastaviti artikulirano kritiko sklenjenega pravnega sistema. Projekt novih družbenih gibanj je nadaljevanje politične filozofije razsvetljenstva; v tej boj za emancipiranje poteka naprej in se ne ustavlja pri zgodovinsko-konstitutivnih kategorijah in identitetah.

Državotvorna prizadevanja *držav v tranziciji* so tako brez izjeme usmerjena v izgradnjo makro strukture; ukvarjanje z mikro ravnijo je predstavljeno v nedoločeno prihodnost ali preseljeno v systemske projekte, čeprav prav to brez dvoma definira tudi prednostne mentalitetne orientacije. Tako je bilo, denimo, takoj po postavitvi demokratičnega reda več poskusov selitve ženskega vprašanja iz feminističnega diskurza, ki promovira svobodo izbire, na področje družinskih ali populacijskih politik. Skratka, v letih državotvornosti je partikularnost zbrisana: v družbah v tranziciji je glavno organizacijsko načelo strukturalno in ne procesualno. Ob formalnih preureditvah je močan dejavnik retradicionalizacije družbe lingvistična tranzitivnost, zato lahko v pričujočem besedilu že omenjena pojmovna dekonstrukcija poteka le ob ponovni analitski obuditvi osnovnih kategorij moderne družbe in države, revolucije, enakosti, egalitarnosti, demokracije, razrednega boja, svobode.

Projekt civilne družbe *na Vzhodu* ni padel le zaradi usmeritve pozornosti v državotvornost, ampak tudi zaradi pomanjkljivosti politik identitet, ki so bile sprva učinkovite zaradi aktivnega prepoznanja marginaliziranih in dekonstrukcije klasičnih paradigem reprezentacije, ob nadaljevanju pa prešibke zaradi krhkosti in spremenljivosti partikularnih kategorizacij identitet ter vse večje razpršenosti in nepovezanosti identitetnih skupin, tako da so nova družbena gibanja zato izgubila vez s svojo lastno politično tradicijo: spremembo družbe kot celote. Ideja avtonomije, politizacija osebnega brez upoštevanja tradicionalnih političnih tem, moči, oblasti, dominance, podrejenosti, razred-

nosti, ekonomske strukture, razmerij v distribuciji, se je namreč pokazala kot princip, ki je ločen od družbene stvarnosti. Poleg tega so skupine, ki imajo v družbi robne ali ničelne možnosti participacije, v svojih prvih artikuliranih fazah vedno rade prevzemale optimistično držo, držo pričakovanja, ki je seveda tako pasivna kot naivna, saj predpostavlja lastno partikularno vedenje kot obče vedenje. Njihov uspeh naj bi temeljil na dobrem posluhu drugih, učenju drugih, senzibilnosti drugih; kot pripovedovalci svojih lastnih zgodb se torej ponovno znajdejo v hierarhičnem odnosu, saj jih lahko omogoči šele pozornost drugih, drugi avditorij. Pozornost drugih lahko tudi frustrira, saj ni nikdar popolna. Robne skupine se zato rade izčrpajo, utrudijo in izginejo. Najtrdovratnejša oblast ubira prav takšno logiko vedno ponovnega spodmikanja pozornosti in posluha.

Z razmerji moči se torej ne moremo soočiti ob kulturnem dialogu. Prav tako ne z interesno izmenjavo, saj robne skupine nimajo ničesar, kar bi jih lahko utemeljevalo v danem družbenem prostoru. Vstop vanjo ni samoumeven, temveč je zanj potreben napor, seveda je to lahko samo napor tistih, ki ostajajo zunaj ali na robu definirane univerzalnosti. Mesta njihove neudeležbe v sistemu so namreč aktualni manko univerzalnosti. Vendar pa je priznavanje neudeleženosti dejanje analitske iskrenosti, predvsem pa začetek opuščanja pomagala, ki ustvarja iluzijo lastne socialne prisotnosti. Če so nova družbena gibanja v sedemdesetih in osemdesetih letih uspela z anti-politiko, je po desetletju premora čas za strikten politični aktivizem.

OPOMBE

1. Gejevska skupina Magnus (1984), lezbična skupina LL (1987), mešana gejevsko-lezbična skupina Roza klub (1990), združenje homoseksualnih parov Yoldashimm, feministično-lezbična skupina Kasandra (v devetdesetih). Večina gejevskih ali lezbičnih organizacij je v osemdesetih delovala znotraj formalnih državnih institucij, znotraj ZSMS oziroma kasneje v okviru ŠKUC-a, v devetdesetih pa so se hkrati priključila tudi gibanjem, združenih v Mreži za Metelkovo.

2. Potrebno je omeniti, da je bila homoseksualnost v Sloveniji dekriminalizirana šele leta 1976, medtem ko je bila v večini zahodnih držav dekriminalizirana v šestdesetih letih.

3. V raziskavi "Vrednote in življenjski stili študentske mladine", ki jo je opravil Center za socialno psihologijo Inštituta za družbene vede leta 1995, se je pokazalo, da slaba tretjina anketiranih ne bi želela imeti nobenih stikov s homoseksualci in lezbijkami. Na lestvici socialne distance omenjeni dve skupini zasedata najvišje mesto. Sledijo jima Romi, okuženi z aidsom, Srbi in priseljenci z juga (Mencin čeplak, 1996).

4. Tematizacijo marginaliziranih skupin kot nosilk sistemsko definirane hendikepa podrobno razgrinja Rutar (1995).

5. Da je lezbična populacija izpuščena iz diskurza o slovenstvu, kaže razstava "100 let ženskega časnikarstva na Slovenskem", ki je potekala - z otvoritvijo ob 8. marcu - v mesecu marcu 1997 v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani; povsem je bil namreč izpuščen lezbični tisk, ki se v slovenskem prostoru sicer redno pojavlja od leta 1987. Drugačen primer je starejša populacija, saj ji je uspelo svoje zahteve politično artikulirati in jih z volitvami leta 1996 tudi pripeljati v parlament.

6. Jalušičeva navaja nekaj primerov tovrstnega političnega "podcenjevanja": "...denimo predlog zakona proti seksualnemu nadlegovanju v madžarskem parlamentu na začetku devetdesetih, ko so se poslanci iz predloga norčevali, v Sloveniji razvpita kritika Urada za žensko politiko neke seksistične reklame, čemur je sledila prava medijska gonja in neskrupulozno zasmevanje domnevno grdih feministk na Uradu za žensko politiko..." (Jalušič, 1996: 64).

LITERATURA:

- Adorno, T., Horkheimer, M. (1993) The culture industry: enlightenment as mass deception, v: S. Doring (ured.), The Cultural Studies Reader, London/New York, Routledge, 29-43.
- Epstein, B. (1990) Rethinking Social Movement Theory, v: Socialist Review, January-March 1990, 35-65.
- Evans, D.T. (1993) Sexual Citizenship, London/New York, Routledge.
- Gržinič, M. (1997) Rekonstruirana fikcija, Ljubljana, šOU-študentska založba.
- Jalušič, V. (1996) Antifeminizem na Vzhodu?, v: Delta, št. 3-4, Ljubljana, 59-69.
- Laclau, E., Mouffe, C. (1987) Hegemonija in socialistična strategija, Ljubljana, Analecta/Partizanska knjiga.
- Mencin Čeplak, M. (1996) Samoumevnost diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti, v: M. Ule Nastan in drugi (ured.), Predah za študentsko mladino, Ljubljana, Zavod RS za šolstvo/Ministrstvo za šolstvo in šport/Urada RS za mladino, 205-212.
- Renner, T. (1996) Mladina in družina, v: M. Ule Nastran in drugi (ured.), Predah za študentsko mladino, Ljubljana, Zavod RS za šolstvo/Ministrstvo za šolstvo in šport/Urada RS za mladino, 119-152.
- Rutar, D. (1995) Telo in oblast, Ljubljana, Dan.
- Smith, S. (1994) Mistaken Identity - or can identity politics liberate the oppressed?, v: International Socialism, spring 1994, 3-50.